

УДК 330.34:338.246.8
DOI: 10.31733/15-03-2024/2/222-223

Ірина СЄВІДОВА

завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Загострення проблеми національної безпеки проявляється у нових аспектах теорії безпеки, пов'язаних з інституційною трансформацією української економіки, яка є неодмінною умовою модернізації. Сучасні тенденції інституційної підтримки економічної модернізації мають важливе значення для національної безпеки. Взаємопов'язаний та багатовекторний характер змін, що відбуваються у сучасній соціально-економічній системі, диктує необхідність розробки та реалізації інституційного підходу під час вирішення комплексу проблем національної безпеки.

У той час як трансформація сектора економіки є закономірним явищем, що виникає в результаті поточних політичних та економічних процесів, вплив транснаціональних корпорацій на економічні, політичні та соціальні інститути держав не можна оцінити однозначно. Структурні зміни у вітчизняній економіці та модернізація системи державного управління та адміністрування у сучасному зовнішньополітичному середовищі породжують різні ризики та загрози. Забезпечення економічної безпеки – одна із найважливіших умов функціонування сучасної економіки.

У сучасних умовах процес забезпечення національної безпеки держави проявляється у необхідності задоволення таких найважливіших інтересів суспільства, як збалансована економіка та динамічний соціально-економічний розвиток. Наслідком цього стане збільшення інвестиційного капіталу та активізація інвестиційних процесів в економіці. Такі заходи, як захист економічної конкуренції, оптимізація податкової системи, демонополізація та дерегулювання економіки, забезпечення сталого розвитку, створюють умови для забезпечення економічної та міжнародної безпеки.

Міжнародний досвід вирішення проблем фінансово-економічної безпеки переконливо свідчить про необхідність удосконалення законодавчої бази економічної діяльності у сфері міжнародного бізнесу, а також використання позитивних ознак глобалізації для соціального розвитку країни та визначення її пріоритетів [1]. Тіньова економіка визначається як одна із суттєвих складових економічної вразливості України [2]. Основними чинниками формування національної економічної безпеки є фінансова, соціальна, демографічна, інноваційна, інвестиційна, продовольча, енергетична та технологічна складові. Передбачається, що високий рівень національної економічної безпеки досягається за рахунок забезпечення безпеки кожної її складової [3].

Основними детермінантами національної безпеки, за яких трансформуються відносини всередині національної економіки, є збільшення виробництва, продажу та, відповідно, соціально-економічної безпеки виробництва з урахуванням поточної ринкової ситуації та наявного ресурсного потенціалу, що може бути забезпечене лише при реалізації державою комплексу підтримуючих заходів щодо підвищення рентабельності суб'єктів господарювання [4].

Методики оцінки соціально-економічної безпеки сталого розвитку суб'єктів підприємництва включають найвідоміші підходи до оцінки соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств, а саме: ресурсно-функціональний, індикативний, інвестиційний, стратегічний, сценарний та комплексний підходи [5]. Визначення сутності імперативів економічної безпеки виробництва у системі національної безпеки потребує розумного підходу до їх класифікації та конкретних проявів. Основна увага приділяється аналізу імперативів довкілля, процесу та результату розробки показників економічної безпеки підприємства. Обґрунтовується процес виявлення та формування системи імперативів розвитку економічної безпеки підприємства у системі національної безпеки [6]. В умовах глобальних змін в економіці та сучасних політичних процесів одним із основних інструментів забезпечення соціально-економічної безпеки є оптимізація економіки.

Дослідження показують, що задля забезпечення економічної безпеки необхідний, передусім, індикативний аналіз основних показників економіки. Це забезпечується розробкою та реалізацією комплексу соціально-економічних заходів. Такі заходи спрямовані на мінімізацію рівня впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах кризи, а також покращення доступності фінансових, фізичних, інформаційних та людських ресурсів.

Кожен рівень національної безпеки в ієрархічній структурі дуже важливий і тісно взаємодіє з іншими рівнями, але саме національна економічна безпека є своєрідним «перехідним» рівнем, що поєднує міжнародну безпеку та економічну безпеку на мікрорівнях, таких як регіони, підприємства та приватні особи. Дотримання основних методичних засад оцінки соціально-економічної безпеки є важливим аспектом отримання правильних (достовірних) результатів та можливості раціонального фінансово-економічного управління. Слід зазначити, що комплексна методика оцінки соціально-економічної безпеки сталого розвитку суб'єктів підприємництва ґрунтується на системному підході.

Динаміка структури економіки України не відповідає загальним тенденціям структурних змін, які нині відбуваються у розвинених економіках світу та полягають у збільшенні частки високотехнологічної переробної промисловості, телекомунікацій, фінансових та ділових послуг, а також випереджальному розвитку наукомістких високотехнологічних виробництв [7]. В Україні провідними галузями економіки є оптова та роздрібна торгівля. Це відбувається тому, що їхня структура доходів дублює доходи інших секторів реальної економіки як перепродаж продукції, яка вже включена у виторг національних виробництв. Наступні місця у рейтингу галузей економіки займають переробна промисловість, сільське господарство, державне управління та оборона, операції з нерухомістю. Така індустріально-аграрна структура економіки вказує на низьку частку високотехнологічного виробництва та недостатню переробку, необхідну для максимізації доданої вартості. Втім, такий рівень соціально-економічної безпеки дозволяє зберігати ринкові позиції як у поточному періоді, так і в середньостроковій перспективі, а також забезпечує основу створення конкурентних переваг національному виробництву.

Враховуючи тривале кризове скорочення виробництва на тлі прогресуючих інфляційних процесів, аналіз стану економічної безпеки є першочерговим завданням. Структурна політика має ґрунтуватися на детальному аналізі впливу основних ринкових та соціальних інститутів на структуру вітчизняної економіки. У сучасних економічних та соціальних умовах розвитку суспільства саме принципи реалізації національної безпеки виступають ключовим підходом, який допоможе реагувати та адаптуватися до соціальних змін, економічних та політичних викликів своєчасно. Дослідження виявило значну залежність України від зовнішньоекономічних умов, оскільки вона є державою із перехідною економікою. У зв'язку з цим виникає необхідність використання всіх доступних інструментів для вивчення сучасного стану соціальної та економічної безпеки за видами економічної діяльності. Маючи актуальні дані таких розрахунків, суб'єкти підприємництва отримуватимуть реальні можливості для зміцнення національної безпеки.

1. Cherniavskiy S., Dzhuzha O., Babanina V., Harust Yu. System of ensuring the economic security of the state: World experience and ways of its reform in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28. No. 4. P. 157–168. URL : https://www.researchgate.net/publication/357745174_System_of_ensuring_the_economic_security_of_the_state_World_experience_and_ways_of_its_reform_in_Ukraine.

2. Kovalenko-Marchenkova Y. Management of the national economy as an element of the socio-economic space of the country. *Economics. Ecology. Socium*. 2022. Vol. 6. No. 3. P. 30–37. URL : <https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/198/161>.

3. Golovko V. Essential Characteristics of the Economic Security of the State and its Main Components. *World Science*. 2019. Vol. 3. No. 11 (51). P. 4–8. URL : <https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/285>.

4. Севідова І. О. Фактори впливу на функціонування оптових ринків овочевої продукції. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 28–32.

5. Субота М. В. Методологія оцінювання соціально-економічної безпеки сталого розвитку суб'єктів господарської діяльності. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7530>.

6. Аванесова Н. Є., Середа К. Г., Киричок В. М. Імперативи економічної безпеки підприємства: стратегічний підхід та антикризові заходи. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 155–164.

7. Sievidova I., Tkachenko S. Determinants for the formation of socio-economic component of national security. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2022. № 85. P. 20–22.